

Knjiga g. Vuk-Pavlovića o Đ. Arnoldu

ZA osamdeseti rođendan svog učitelja, Nestora hrvatske književnosti — Đure Arnolda, napisao je sveučilišni profesor, g. Vuk-Pavlović o njemu cijelu knjigu¹ »kao prikaz« njegovih »životnih nastojanja«. U kratkoj posveti, punoj lirskog osjećanja i topline, kaže g. pisac, da želi pokazati, koliko je Arnoldov, t. j. koliko se slažu i misle isto, koliko je učiteljevih ideja prešlo na učenika. »No eto — napisah ovaj prikaz Vaših životnih nastojanja, kako biste bar za trenutak osjetili, koliko sam Vaš.«²

U knjizi su prikazani glavni Arnoldovi nazori i misli vodilice, osobito njegovi filozofski pogledi i mišljenja. Sve je to izloženo s toliko simpatije i odobravanja, da se lako dobije osjećaj prema navedenoj izreci iz posvete, da su to često nazori i g. Vuk-Pavlovića. Te Arnoldove misli prikazane su prema njegovim filozofskim knjigama i raspravama, osobito prema temeljnoj studiji »Zadnja bića«³, a ilustrirane su i zaslađene citatima iz toplih njegovih pjesama.

Glavna crta Arnoldova i »pravac života«, što g. pisac ističe s mnogo odobravanja, jest ljubav i težnja za višim, za idealima, te su kao motto čitave ove knjige uzeti Arnoldovi stihovi:

Ne izbjegavaj nikad svetu borbu
Za roda ljudskog vječne ideale.

U toj čežnji za uzvišenim i vječnim traži Arnold često odgovor na zadnja pitanja svijeta i života. Sve se mijenja i prolazi — zar će i nas tako savim nestati s najboljim našim naporima? Koji onda smisao ima život sa sve-mirom zajedno? Može li put života u bezuvjetno ništavilo ili potpuna besmi-slenost svjetskog događanja biti posljednja istina? pita se često Arnold prema jezgrovitom izlaganju g. Vuka-Pavlovića, a to ga vodi do pitanja o »zadnjim bićima« — o posljednjim česticama, od kojih je sastavljen duh i materija. To je ujedno temelj Arnoldove filozofije, a g. pisac često to aplicira i tumači pomoću te polazne točke pojedine Arnoldove misli i izreke.

Zadnja su bića prema Arnoldu jednostavna, nepromjenljiva, bez rasežnosti (ekstenzije), duševna, s nekom svijesti: od njih je sastavljeno ono, što zovemo materija, koja formalno kao takova ne postoji, nego je samo oćut, što ga imamo, kad stavljamo svoje osjećaje u nešto, što je izvan našeg jastva. Od ovih jednostavnih i neprolaznih zadnjih bića sastavljena je i duša, koja je onda istotako neprolazna, besmrtna u dodiru s drugim dušama i »dušolikim bićima«, a taj je dodir uvjet njezine besmrtnosti. Što znači taj izvanprostorni »dodir« jednostavnih bića — tog Arnold nije znanstveno protumačio, nego je »pjesničkom intuicijom« »naslutio«, da je to »u stvari ljubav ili nešto nalik ljubavi.«⁴

¹ P. Vuk-Pavlović, *Stvaralački lik Đure Arnolda* (86 str.), Tiskara Rožmanić, Zagreb 1934.

² Nav. dj., str. 7.

³ U 93. *Knjizi Rada*.

⁴ Str. 28.

Vrlo je zanimljivo 5. poglavlje knjige: Bog i duša. Arnoldu je samo po sebi jasno, da postoji Bog, kao zadnji i najdublji uzrok bića i pojava, ali o njemu »neima . . . spoznaje kaošto o njem ne može biti znanosti — do skrušene molitve«. ⁵ Prema Arnoldovu razlaganju sva bića mogu postati dušom, razvijati se i oštriti u svojoj svijesti i približavati se apsolutnoj ili idealnoj svijesti, Bogu, a savršeno ujedinjenje s njime jest krajnji smisao života. To g. Vuk-Pavlović dalje razvija i kaže, da bi u ovom približavanju bića k apsolutnoj svijesti ona postala među sobom slična, nestalo bi razlike među njima. »Koliko bi se ipak doista deificirala, koliko bi se savršeno ujedinila s apsolutnom ili idealnom svijesti, koliko bi potpuno utonula u bogu(!), toliko bi i između sebe bila sasvim izjednačena; razlika bi između njih nestalo. Bila bi upravo reći stopljena. No time bi svakako nestalo i njihova mnoštva!« ⁶ I tako bi Arnoldov spiritualistički pluralizam iz dinamičkog usavršavanja svijeta prešao u (spiritualistički) monizam u »usavršenome« svijetu.

Tu se ne možemo nažalost složiti s g. piscem. To je, barem prema najjednostavnijem shvaćanju i prema kontekstu čisti panteizam, misli piščeve, ali nipošto ne Arnoldove; on ih bez sumnje zabacuje u praktičnom životu i u teoriji. Autor doduše priznaje, da su to konzekvencije, kojih Arnold sam nije izveo, ali da se neposredno nadaju iz prijašnjih premisa. Držim, da nije pravo tako tumačiti Arnoldove misli. Kad on govori o sjedinjenju duše s Bogom, on misli na osobnog Boga, a i duša mu po kršćanskom nazoru i dalje u sjedinjenju s Bogom živi svojim osobnim i pojedinačnim životom. Kad Arnold moli u pjesmi ovako:

» . . . kad ćeš jednom htjeti,
Da s podnožja tvoga (= zemlje) spanem,
Moru daj da u skut sveti
Čist ko kaplja rose kanem«

to ne znači kod njeg utonjenje duše u panteističkom božanstvu, nego je lijepa slika osobnog sjedinjenja s osobnim Bogom.

Ovdje ćemo zamjeriti g. piscu (a to je ujedno karakteristično za njegovo shvaćanje o Bogu!), što piše ime Božje uvijek malim slovom. I Arnold ga je pisao doduše u prošlom stoljeću malim slovom po običaju tadanjeg pravopisa, ali u novijim edicijama on ga piše uvijek velikim slovom.

G. Vuk-Pavlović govori češće o »spasu« i »spasenju duše«, a nije jasno, u čem upravo sastoji to spasenje. Čini se ipak iz konteksta i prijašnje napomene, da je i to panteistički shvaćeno. »Prilaženje k bogu (!) kao etičkom savršenstvu i izvoru vječnosti i više još deifikacija kao spas i smirenje bila bi tako najviša svrha bića i posljednja meta svijeta.« ⁷ Ovakovi izrazi — deifikacija (po milosti posvetnoj), sjedinjenje duše s Bogom — upotrebljavaju se i u kršćanskom shvaćanju, jer i panteistički nazor ima ipak koješta ljepo i privlačivo, što je u kršćanskom vjerovanju kud i kamo ljepše i savršenije ostvareno, te više zadovoljava i um i srce, ali g. pisac po mom mišljenju shvaća to u panteističkom smislu.

Tu ćemo odmah kazati nekoliko riječi općenito o Arnoldovoj filozofiji i njezinoj ispravnosti. Interesantno je naime, kako to, da se Arnold, poznat sa

⁵ Rad 93., Zadnja bića, str. 134.

⁶ Str. 37.

⁷ Str. 36.

svog kršćanskog naziranja, ne slaže u koječem s naukom kršćanske filozofije, ukoliko je taj naziv opravdan. Dobro je znati, da je karakteristična Arnoldova rasprava »Zadnja bića« izašla u Radu već 1888. Nova skolastička filozofija u to doba nije gotovo ni postojala ili je iza genijalnih napora o. Kleutgena D. I. bila tek u povojima. Kršćanski filozofi i teolozi bili su pod golemim utjecajem Kanta i idealista i mučili se, kako da dovedu u sklad te zablude ljudskog uma s kršćanskim istinama. Taj isti utjecaj opaža se znatno i kod Arnolda. Nemoćnost spoznaje Boga i svijeta izvan nas plod je filozofije Kanta i idealista, a nauka o »zadnjim bićima« očito sjeća Leibnizovih monada i njegova panpsihizma. Ipak Arnold nije povlačio direktno ni u teoriji ni u praksi konzekvencije protivne kršćanskoj nauci, nego je »pjesničkom intuicijom« opet »naslutio« istinu. U borbi i strahu pred tadašnjim zamahom materijalizma dopuštao je gotovo spiritualistički monizam (što se tiče kvalitete supstancija, ne broja), ali kasnije, g. 1909., kad se filozofsko obzorje raščistilo, a neoskolastička nauka razvila i pokročila, piše on dva članka: *O psihologiji bez duše*⁸ i *Monizam i kršćanstvo*,⁹ te tu i teoretski brani dualističko shvaćanje svijeta.

Vratimo se opet knjizi g. Vuk-Pavlovića. Ima tu još nekoliko poglavlja o nacionalnim, znanstvenim, umjetničkim i vjerskim načelima Arnoldovim. Vrlo lijepo prikazuje autor shvaćanje Arnoldovo o povijesti, fanatizmu i prosvjetli, narodu i domovini. Vrlo je poučno i značajno poglavlje za razumijevanje Arnoldove poezije »Plemstvo pluga«, gdje g. pisac pokazuje, kako sva Arnoldova poezija nosi obilježje sela, iz kojeg je nikla i za koje je uglavnom pisana. Arnoldova poezija uvijek je mirna, skladna, bez ekstrema bilo na koju stranu, baš kao tihi i polagani seoski život; sva je ta poezija iz naroda i za narod, ali s mnogo opće ljudskih misli i ideala, a svud se kao crvena nit po zahtjevu Arnoldovu provlači duboko i toplo vjersko osjećanje. Zato »dokle god bude hrvatske kršćanske seljačke duše, imat će Arnoldova pjesma odjeka. Široka ta duša, iz koje je nikla i kojoj se plemenita vraća, primat će tu pjesmu i doživljavati je sved istim shvaćanjem i istom ljubavlju.«¹⁰

Zanimljivo je još poglavlje o »Filozofiji i religiji«. Odgovor na pitanja i zahtjeve duha daje najopćenitija znanost — filozofija, no ne zadovoljava svih ljudskih potreba, mora se uteći k realizovanju ideala — umjetnosti, ali ti se ne mogu potpuno realizovati, ni tu se ne može ljudsko srce zasititi, nego ide korak dalje — do religije; u tom je napokon potpuni sklad i potpun čovjek, u svem trojem je napokon udovoljenje ljudskih težnja.

Sve svoje velike ideale želio je Arnold i drugima učiniti bliskima, postao je učiteljem i odgojiteljem, u najboljem smislu, uvijek pristupačan, dobrohotan i blag, s mnogo razumijevanja i ljubavi.

Kako god g. pisac prikazuje Arnolda u lijepom i plemenitom svijetlu, tako se osjeća svuda u knjizi ljubav i težnja za višim, idealnim, za nečim, što je iznad materije i sebičnosti. Zato je šteta, da je knjiga, osobito u prvom dijelu, pisana dosta teško, te će neškolovani filozof autora teško slijediti. Iste zato će posljednjim poglavljima, gdje se govori o kulturnim i umjetničkim nazorima Arnoldovim, naći svi inteligentni mnogo duševnog užitka i pobude i upoznati glavne crte Arnoldove osobe, nauke i poezije.

J. Badalić D. I.

⁸ Rad 176.

⁹ Ibid. 178.

¹⁰ Str. 67.